

Horen, zien en zwijgen – Marion Boelhouwer

Het is een uitdrukking, een opdracht, waar velen van ons mee zijn opgevoed; een stelregel, die - als beroepsgeheim - ook in het vak van geestelijke verzorging een grote plaats inneemt.

Wat in goed vertrouwen verteld wordt, moet veilig zijn. De intimiteit van een ontmoeting is kostbaar en kostbaarheid wil beschermd worden.

Dus: horen, zien en zwijgen. En toch willen we dat niet altijd. Dit onderzoek, dit boekje is de neerslag van niet willen zwijgen, maar bekend maken, onder de aandacht brengen.

Waarom we dat als geestelijk verzorger willen? Ik noem u drie redenen:

- In de achterliggende 50 jaar is er veel geschreven over geestelijke verzorging: theorieën, handboeken vanuit verschillende disciplines, beschouwingen. Maar bijna altijd ging het óver de mensen, die geestelijke verzorging ontvingen en maar heel zelden vanuit de eigen ervaringen met wat geestelijke verzorging aan je doet. Met dit onderzoek willen we een stem geven aan de zorgvragers zelf.
- Wij, als geestelijk verzorgers – in dit geval van de Zonnehuizen – doen ons werk met passie, maar het gebeurt vaak in het verborgene. Het is werk, dat veel van je vraagt, maar je ook zeer veel geeft. We raakten er steeds meer van doordrongen, wat een grote waarde, betekenis en zin geestelijke verzorging heeft.
- In onze tijd tel je pas mee, d.w.z. krijg je aandacht, ruimte, tijd en geld, als je in cijfers en statistieken het belang, de waarde van je werk kunt aangeven. Meten = weten, zeggen we. Maar veel zaken kùn je niet of nauwelijks meten. Heeft dat dan geen waarde? Moet je misschien anders meten?

D. de Wachter, psychiater, stelde dit probleem aan de orde in zijn mooie boekje: De kunst van het ongelukkig zijn. Hij zegt (p. 47) over de psychiatrie: "Ik ben erg blij met het neurobiologisch onderzoek in mijn vakgebied en ik verwacht vooruitgang, zodat we nog veel verfijnder kunnen werken met medicatie. Maar ik wil er ook voor pleiten dat niet alle psychiatrisch en psychologisch onderzoek neurobiologisch wordt omdat dat gemakkelijk internationaal te publiceren is. Het onderzoek naar subtiele psychologische processen, die zeer uniek zijn en heel erg complex en nooit statistisch te bewijzen zijn, loopt heel erg achterop. Dat bezorgt mij. Het is onderzoek waar het meten moeilijk wordt en waarvan resultaten niet zo gemakkelijk of eenduidig af te lezen zijn. Het proces van een patiënt ontmoeten, zijn verhalen beluisteren en onderzoek doen naar mogelijkheden in zijn bestaan, daar wordt weinig over gepubliceerd."

Om deze drie redenen: stem geven aan zorgvragers, ons eigen enthousiasme als geestelijk verzorgers over dit vak en de behoefte aan onderzoek vanuit de praktijk – subjectief/kwalitatief – deed ons dit onderzoek opzetten (Peterjan) en uitvoeren.

Door dit onderzoek bleek nu uit cijfers, percentages en diagrammen het belang van geestelijke verzorging. We hadden die uitslagen zó, zonder meer in boekvorm of op internet kunnen plaatsen. Maar het voelde toch onaf. We zouden geen geestelijk verzorgers geweest zijn, als we niet beseften, dat je in cijfers – hoe verantwoord verkregen ook – niet alles kunt vangen. Daarom konden we het

niet laten om de cijfers te omringen met verhalen en ze in te kaderen in, terug te voeren tot kernwoorden van wat er gebeurt in geestelijke verzorging, in zielzorg.

Ooit zei iemand (Aristoteles?): "Als de ziel luistert, staan alle zintuigen op scherp." Oftewel oren en ogen open.

Horen, zien en verbinden, een paar korte opmerkingen over die kernwoorden van geestelijke verzorging.

- De huisarts heeft een spreekkamer, maar de geestelijk verzorger zou een hoorkamer moeten inrichten. Horen naar woorden, maar vooral achter de woorden. Horen, opdelven en vertolken, wat iemand eigenlijk, wezenlijk wil zeggen. Woord geven aan, wat nauwelijks bewust gedacht en gevoeld wordt, zodat iemand zich gehoord, erkend en herkend weet, zodat iemand op verhaal komt.
- Hoewel ik als theoloog mens van het (W)woord en verhaal ben en getraind werd in luisteren, kwam ik met dat horen in veel gevallen niet uit. Soms zijn er geen woorden meer, breekt de CVA, ALS, afasie of dementie alle woorden stuk. Dan wordt goede zorg, goede geestelijke zorg vooral goed kijken, ècht zien. Als de zorggever ziet, wordt de zorgontvanger gezien en gezien worden is erkend worden. Erkenning = toekenning van waarde. Hoorbaar is dat in uitdrukkingen als: hij ziet mij zitten, ik ben een gezien persoon, men heeft oog voor mij.
Zolang je iets blijkt te betekenen voor anderen en gezien wordt, wordt je eigenwaarde gevoed. Je bestaat.... in de ogen van anderen. Jij wordt gezien als deze unieke mens.
Een heel bijzondere manier van zien trof ik bij prof. Meininger, die spreekt van zien in de geest, imaginatieve anticipatie. Het is een kijken met de ogen van de hoop; hoop, die iets anders is dan verwachting op grond van succesvolle behandeling of doelstelling. Zien met de ogen van de hoop schrijft een ander nooit af. Zien met de ogen van de hoop ziet de ander niet onder één aspect bv. als lastige patiënt, maar houdt de toekomst open.
Goede zorg begint met zien; zien naar jezelf, je bewust worden van je eigen afhankelijkheid en zien naar de ander, die zorg behoeft, in zijn totaliteit, naar dat wat hem helpt een "eigenwaardig" mens te zijn.
- Horen en zien, twee kernwoorden in ons werk. Horen en zien, niet om er dan vervolgens niets mee te doen, erover te zwijgen, maar om te verbinden. Verbinden, een verbinding maken met jezelf, de ander en met wat je overstijgt: God, het Al, de of het Eeuwige. Verbindingen laten ontstaan tussen een mens en wat hem ten diepste beweegt, met de mensen om hem heen en wat hem te boven gaat.
Sámen met de zorgontvanger kan de geestelijk verzorger een bruggebouwer zijn, een kettinrijger, opdat geen mens verdrinkt in eenzaamheid.
Eén van de mooiste beelden voor ons werk vind ik de spin. Hij weeft zijn web, met draden horizontaal en verticaal, van binnen naar buiten en van beneden naar boven als een vangnet om niet te laten verkommeren. Gehoord en gezien worden, ervaren opgenomen te zijn in een web van verbinding schept zin. Dat is de betekenis van geestelijke verzorging. Deze betekenis valt niet samen met nut en effect, is niet calculeerbaar. Deze betekenis heeft te maken met waarde, aandacht voor waarde van elk uniek mens.